

Dalibor
Prančević

Greška! Rad nije gramatički korektan...

Izmislite sebe, samostalna izložba Gorkog Žuvele

Gliptoteka HAZU, Zagreb

17.2.-15.3.2009.

AUTORICA: Leonida Kovač

AUTORI POSTAVA: Leonida Kovač, Gorki Žuvela

Predstavljanje umjetničke aktivnosti Gorkog Žuvele u prostorima Gliptoteke HAZU u Zagrebu teško možemo svesti pod kvalifikativ retrospektive. Retrospektivna slaganja obično predlažu petrificiranje kronologije kreativnih preguća jednog autora, odnosno grupiranje radova slijedom odabranih interpretativnih smjernica. U ovom slučaju nema imperativnih detaljiziranja, nema suhoga kronološkog nabiranja ni posebnih zahtjeva. A izložbena strategija povela se strukturom višestruke spirale čineći joj dijelove razlučivima, no, ipak, i neodvojivima. Kada bi se birao termin kojim okvalificirati ovo pojavljivanje radova Gorkog Žuvele, valjalo bi se odrediti prema tumačenju njegova introspektivnog nastupa ili "introspektivi". Pritom ne mislim na otkrivanje ovakva ili onakva nutarnjeg stanja ili misaonog ustroja (niti sumnjivog psihologiziranja), već jednostavno na umjetnikovu nagonsku potrebu određivanja koordinata možebitnih interakcija s posjetiteljem.

Ovime dakako ne želim uputiti čitatelja na pomisao kako je izložba bez autorskog potpisa. Izložbu potpisuje Leonida Kovač, čiji je višegodišnji profesionalni interes upravo propitivanje i određivanje pojma umjetnosti, te ne čudi izvanredan rezultat njezina kretivnoga dijaloškog odnosa sa Žuvelom. Na ovom primjeru učinilo mi se sasvim razvidnim značenje sintagme poznatoga umjetničkog dvojca Gilberta & Georgea - *to be with art is all we ask*.

Posjet samostalnoj izložbi Gorkog Žuvele naveo me na neobično ponašanje, uvjetovano

u određenoj mjeri svojstvom galerije kao narativnog prostora. Više nego ikada prije učinio mi se izazovom čin vezanja naslova uz djelo. Zabilježio sam jedan takav linearan slijed i našao se na tragu sintaktičkih eksperimenata imanentnih prvoj polovici 20. stoljeća, koji su ritam učinili bitnim nositeljem izraza. Naravno, referiram se na one koji svoju tangentu pronalaze u području likovnih umjetnosti, poput primjerice redaka Gertrude Stein o Pablu Picassu. Zadržimo se načas na ritmu Gorkog Žuvele: *Vodoslikar*, 1981, *Greška*, 1976, *Simetrija*, 2004, *Disanje i crtanje*, 2006, *Pravi kut*, 1972, *Simetrija*, 2004, *Simetrija sjene*, 1983, *Tražeci ono što umiruje i uzbuđuje*, 1981, *Greška*, 1976, *Greška*, 1976, *Moje filozofiranje*, 1992-1993, *Kut sjene*, 1983, *Simetrija*, 2004, *Pravi kut*, 1973, *Disanje i crtanje*, 2004, *Simetrija*, 2004, *Početak geometrije*, 1974, *Greška*, 1976, *Disanje i crtanje*, 2006, *Moje filozofiranje*, 1992-1993, *Lingua franca*, 2008. Pulsiranja i amplitude koje se osjećaju u navedenom nizu posljedica su vizualnih senzacija niza izložaka zatečenog u prostoru. To izložbeno tkanje u kojemu se radovi, odnosno njihovi ciklusi nastali u različitom vremenu, međusobno preklapaju, vraćaju, zaustavljaju, napreduju pridonosi nesvakidašnjem zadovoljstvu posjeta ovoj izložbenoj manifestaciji.

Problematika sintakse odnosno rečeničnog ustroja oduvijek mi se činila važnim orijentiranjem pristupanja opusu Gorkog Žuvele, barem njegovu velikom dijelu. Ne isključujem mogućnost da me to i ovog puta navodi na stranputicu. Pokleknuće stolca posred izložbenog prostora suženi je opis djela koje

→ Gorki Žuvela,
Greška, 1976.

Gorki naslovljuje *Čitajući* (2005). Sklon sam iz ove “dekompozicije” stabilnoga funkcionalnog stolca (koji to nije!) prepoznati rastvaranje pozicije udobnosti, barem u slučaju kada je promatrač lociran unutar područja umjetnosti. Razorna moć čitanja pogoduje neodrživosti stereotipa i stvara pretpostavke drugih mogućnosti. Valja postaviti pitanje kako čitati radove Gorkog Žuvele?

Zadržimo se na radu *Umjetnost je ljena/ljepa* (1973). Ta konstatacija čini vidljivu komponentu rada, vibrirajući pažnju promatrača promjenom semantičkog značenja konstatacije nastale pridruživanjem crte podno slova “n”. Lijeno postaje lijepo, odnosno lijepo lijeno. Međutim, takva je interpretacija zapravo

proizvoljne naravi jer se priklanja standardima jezičnog sklopa (teško je prisiliti se napisati “ljepo/ljeno”!). Gramatički konsenzus ne dopušta afirmaciju rečenice koju “piše” Gorki Žuvela; ona je sasvim pogrešna u obje svoje varijante. Provokativno zvuči sud: rad nije gramatički korektan! No legitimiran je kao umjetnički izložak i relevantan s pozicije “vizualne lekture”. Ovaj je rad svojevrsan rodonačelnik Žuvelina eksperimenta vrlo nezvjesnog rezultata: kategorizacije pogreške kao polja kreativnih mogućnosti. Ta pogreška može nastati na tradiciji nadrealnih umjetničkih praksi koja remeti udobnost opažaja i usmjerava k preobražajnoj kategoriji objekta koji se promatraču stavlja na uvid. Primjer je

toga Greška (1976) koja u fokus pažnje stavlja budilicu kao neizbježan pokazatelj vremena, a posredno i koncepta *memento mori*. Na njemu umjetnik intervenira akrilikom i uljanom bojom te izlučivanjem bitnih instrumenata vremenskog označivanja – brojčanika i kazaljki. Njihove su zamjene slova koja u pravilnom ritmu determiniraju kružnicu. Međutim, na značenjskom planu kružnica je negirana. Tekst nije moguće pročitati u kružnom slijedu “vremena” kakvim smo ga naučili percipirati na satovima. Rekao bih da je Žuvela ovim radom izveo tihi eksces suptilno iritirajući pažnju promatrača koji bi se trebao snaći u rebusu zadanih koordinata. U konačnici nije teško pročitati Žuveline kapitale: PAZI ŠTA RADIŠ. Gramatički korektno? Pitanje kao suvišak.

Grešku će Gorki Žuvela pronaći i u kulturološkim kontekstima povijesnih razdoblja. Dokumenti tih grešaka predmeti su sadržani u umjetničkim muzejima svijeta. Umjetnik evidentira interkulturalne posudbe ili, ako hoćemo biti precizniji, fizičke transfere kulturnih dobara koji su katkada bili i nasilne naravi. Zanimljivo je promatranje tih artefakata koji u artificijelnim kontekstima dobivaju nova značenja. Muzejski su depoziti, posredstvom kojih je moguće iščitati problematiku imperijalnih apetita, služili kao inspirativni modeli kasnije nastalih umjetničkih sklopova sredina koje su pojedina djela prisvojila. Tim je slijedom zahvala koju navodi Gorki u naslovima svojih djela višesmislena (*Zahvalnica / Velika Britanija – Grčkoj*, 1975, *Zahvalnica / Sjedinjene Američke Države – Grčkoj*, 1975, itd.).

Jedno od zanimljivih pitanja artikuliranih ovom izložbom jest značenje slikarstva u Žuvelinu opusu. Zanimljivo je pratiti eksperimentiranje slikarskim medijem koje umjetnik provodi slikanjem vodom ili pijeskom, odnosno medijskom interferencijom i kvalitetom materijala (*Vodoslikar*, 1981, *Virus slike*, 1989, *Doba dana*, 1999). Umjetnik fizički određuje polje djelovanja imanentno većem dijelu povijesnog slikarstva, no eksperimentira postupkom do konačnog rezultata

preporučujući dalje cerebralne tijekomove doživljaja. Skoro bismo rekli da je slikarstvo Žuvelin umjetnički *raison d'être*. U polje slikarskog djelovanja uvodi proces habanja, učinak slučaja kao i dugoročnog (intencionalnog!) djelovanja kemijskih procesa na površini. U slikarskom mediju uravnoteženim ritmom kompozicijskih elemenata umjetnik signalizira i *Stanare*, ciklus od četiri slike započet 2003. godine. Serija mentalnih stanara tvori zavidan kućni savjet Gorkog Žuvele: Sigmund Freud, Peter Greenaway, John Cage, Francis Fukuyama, Slavoj Žižek, Yves Klein, Paul Celan, Wright Mills, Ingmar Bergman, Stephen Hawking, Piet Mondrian, Giovanni Papini, Mircea Eliade, Joseph Beuys, Andrej Tarkovsky, Miles Davis. Imena su ravnopravno tretirana poput nizova kakve vidimo na pločama ulaznih vrata stambenih zajednica. Pritiskom na signalnu tipku inicira se proces stanovitog odnosa (pritisak je ovdje mentalne naravi jer komunicira s iskustvima svakog promatrača zasebno!). Sve u znaku Žuvelina slikarskog reagiranja: geometrije (pojave i intuitivne) i kapanja boje!

Radove Gorkog Žuvele potrebno je promatrati s pozicije permanentne vitalnosti, pozicije koja ne dopušta fosilizaciju, već vječito preobražava kontekst vlastite pojave. Idejna je potka nesumnjivo značajna u pristupu njegovim djelima, no ne bih bio sklon isticanju njezine prevlasti. Pojavnost djela disproporcionalna je njegovu značenju. Ili obratno, značenje djela disproporcionalno je njegovoj pojavnosti. Ovakva vibracija pažnje nije rijetka u doživljajnim pristupima Žuvelinim djelima. Citirajmo Marijana Susovskog koji jasno zaključuje: “svaki Žuvelin eksponat ljuštura je skrivenog značenja i samo pretekst za sadržaj neuočljiv na prvi pogled”.¹ No valja pokoji put pokušati opisati tu ljušturu i suočiti se s kompleksnim sastavom kompozicija specifičnoga gorkijevskog *toucha*. ✕

¹ MARIJAN SUSOVSKI, Inovacije u hrvatskoj umjetnosti sedamdesetih godina, u: *Inovacije u hrvatskoj umjetnosti sedamdesetih godina*, (ur.) Marijan Susovski, Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti, 1982, 25.